

Irodalmi Szemle.

Kálvin János élete és egyházpolitikája.

Irta: *Jancsó Sándor.* Nagy-Enyed, 1894.

Két figyelemreméltó életrajza volt eddig magyar nyelven a nagy genfi reformátornak: Révész „Kálvin élete” és Szász Károly „Kálvin”-ja, mely utóbbi sok tekintetben ellenmond az elsőnek s számos tévedését helyreigazítva, mintegy polemiát folytat a sorok közt az elhúnyt szerzővel s a debreczeni író orthodox Kálvinját szabadelvűen ítéli meg.

Elvitázhatatlan érdemei vannak mindkét műnek, bár egyikről sem állítható, hogy önálló tudományos kutatás eredménye volna, mi sokkal érezhetőbb hiány Révész nagyterjedelmű művénél, mint Szász K. röviden áttekintő essay-szerű szép tanulmányánál. Ennyi önállóságot sem találunk Jancsó legújabb művében, melynek életrajzi része a legtöbb helyt kényelmes kivonat a két előbbi munkából. Mindjárt a bevezetés után épen úgy forrong a Jancsó Európája, mint előbb Szász Károlynál s Zwinglinek reformra felhívó szava is csak úgy viszhangzik a svájci bérczek között. (Vesd össze Jancsónál 9 l., Szásznál Budapesti Szemle XVII. 213 l.) Érdekes figyelemmel kísérni ezek után, mint válogatja és illeszti össze az új szerző a régibb eszméket és mondásokat. Azt talán mondanunk sem kell, hogy Szász K. műve három helyt meg is van említve (46, 56, 59. l.) mikor egész lapra valót is átkölesönöznek tőle; de Révész felhasznált munkáját hiába keressük a felsorolt forrásművek között. Nincs terünk megjelölni a hibás adatokat, miket Jancsó a jókkal együtt gyanútlanul átvett két forrásából. Csupán a szerző történetírói felfogásának bemutatására álljon itt e rövid szemelvény.

— Áll az, hogy Genf 1541-től 1564-ig nem más, mint Kálvin s így bizonyos tekintetben minden Genfben történt esemény dicsőségét vagy szégyenét neki kell hordania. (6. l.) Véralkata lehetetlenné tette, hogy a magáén kívül más vélemény iránt türelemmel viseltessék s talán ép ez volt oka az általános botránkozás kövének, a Servet szomorú esetének is. (58 l.) Kálvin valóban a legfelső fokig türelmetlen is volt

az eretnekek iránt s a polgári hatóságot is folyton azoknak kimélet nélküli üldözésére sarkalta, úgy, hogy nem esodálkozhatunk, ha ezek láttára Gibbon így ír: „Én inkább megbotránkozom az egyetlen (?) Servet kivégeztetésén, mint Spanyolország és Portugál valamennyi auto-daféinek hekatombáin.“ (74. l.) — Eddig tart a Szász K. álláspontja; de azért nem kevésbé igaz szerzőnk előtt a Révészé is: Nagy logikátlanságot és történelmi tudatlanságot árúl el azon állítás, mely szerint a Servet halálát a Kálvin zsarnokoskodó természete idézte volna elő. (46. l.)

E kemény ítéletnek ide vonható részét igazolni akarja szerző az ilyenekkel is:

— A tanács nagy többsége (!) kimondta rá . . . az eleveven való megégetést. A nagyobb rész (!) s köztük Kálvin is mindent elkövettek arra nézve, hogy más halálnemmel végeztessék ki. (45. l.) Ezen szomorú esemény hírére fellázadtak a kedélyek s az egész prot. keresztyén világ felzúdult . . . Kálvin ellen. (T. i. a XVI. sz.-ban!) Mindazáltal nem szabad ezen eljárást a XIX-ik század mértékével mérnünk meg. (46. l.)

Hasonló kettős Janusarcz tűnik szemünkbe Jancsó munkája II-ik részénél is. Itt szerzőnk Kálvin egyházszerkezeti működéséhez alul szorgalmatosan idézgeti az Institutiót latin eredetiben; felül pedig a szöveg közt a fulment sujtó kő-nek fordítja (63. l.) s gubernálásról beszél (71. l.), mely szavak a szőrös kezek daczára is, igen jellemzően rávallanak a jámbor Jákóbra s a rég elhunyt Szenczi Molnár Albert Institutio fordítását is a szintén elhallgatott Révész mellé igen hasznosan és kényelmes módon felhasznált forrásműként odaállítják

Kanyaró F.

Élet- és jellemvázlatok Magyarországról.

(*Sketches of Life and Character in Hungary* by Margaret Fletcher. With illustrations by Rose Le Quesne. London és New-York. 1892. VIII. és 248. ll. Kis 8-rét.)

Olvasóink bizonyára emlékezni fognak azon két fiatal angol hölgyre, kik néhány év előtt minden férfi kíséző nélkül érkeztek meg Budapestre és vázlatkönyvvel és plajbássszal kezükben, beúzták széles Magyarországot. Élményeiket azóta egyikük megírta egy könyvben „Élet- és jellemvázlatok Magyarhonban“ és kísézőnője a rajzokat szolgáltatta hozzá. A legnagyobb lelkesedéssel írja le szerzőnk azon vendégszerető fogadtatást, melylyel mindenhol találkoztak s azon előzékenységet, minutiosus figyelmet, melylyel ismerőseik és ismeretlenek mindenhol elhalmozták őket. Leírják élményeiket Budapesten, az Alföldön, továbbá Sátoralja-Ujhelyen, Tátrafüreden s végül Erdélyben Bánffy-Hunyadon, Kolozsvárott, a Székelyföldön és másutt, a hol Szádeczky Gyula (régőbbi ismerősük) vezetésével jártak.

Sok dolog van persze a könyvben, mely már nem új az angol olvasóközönség előtt, mely Miss Pardoe könyvének megjelenése óta a harminczas években hozzászokott bizonyos magyarhoni tősgyökeres alakokhoz és ámbár sok könyv jelent meg azóta a magyar hazáról, kevés van köztük, mely nem említené föl a dunaparti kofát, a sátoros cigányt, a drótos tótot és lengyel zsidót az ethnographiából; a bivalyt, paprikás csirkét és a hosszú-szarvú ökröt az állatvilágból; a paprikát, kukoriczát és tökkáposztát a növényvilágból; a rákosi homokot, az alföldi sziksót és székely kolyhasót az ásványországból. Ezeket a dolgokat illetőleg „ex uno disce omnes”; elegendő elolvasni egy könyvet, a többi mind szakasztott mása az elsőnek.

Jelen munkában azonban van mégis egynehány figyelemre méltó passus. Ilyen pl. az, melyben az író nagy meglepéssel említi, hogy vándorlásaikban az erkölcstelenség nagyon kevés jeleit látták és hogy tehát az ő tapasztalataik teljesen megegyeznek azon francia és olasz írók megfigyeléseivel, kik előttük jártak volt Magyarországon. Erre nézve angol nő nem mondhatja el, hogy „tout comme chez nous”, mert Angliában a rossz erkölcsök nincsenek állami felügyelet alatt s ennek következtében Regent-Street és New-Bond Street, a fényes boltok hazája, még világos nappal is csak úgy hemzsegnek oly hölgyektől, kik az angol törvény szemében ugyan oly ártatlanok, mint Caesar felesége, de kik hát bizony csak azért ártatlanok, mert Justitia aszszony szemei be vannak kötve s maga nem lát s nem akad senki, ki vádlóképen lépne föl a hölgyecskék ellen mindaddig, míg jól viselik magukat. A „State-regulation of vice”, mint az egészségügyi rendőrség illető intézményét nevezik ellenzői, ismeretlen széles Albionban. Nálunk tehát ez intézménynek mégis meg van a jó hatása, mert megőrzi a látszatot, sőt talán még többet is eredményez, mert szerzőnők szerint csak kevés nyomorékkal, kevés emberrel találkoztak, kik saját, vagy szüleik fajtalanóságának nyomait viselték volna magukon. Az egyetlen kivételt az oláhok képezték, de nem kapunk a könyvből fölvilágosítást arra nézve, hogy a magyarhoni vagy erdélyi oláhok közt szerzete-e szerzőnő tapasztalatait, vagy magában Oláhországban, hová Erdélyből rövid kirándulást tettek.

Külsejükre, modorukra, ruházatukra nézve különben a magyar városok lakói fölötte hasonlítanak az angolhoz, a mit persze óriási böknek kell elfogadnunk.

Nem ily hízelgően emlekezik meg szerzőnők az alföldi (bihari) magyar kocskiról és útrakról, mert életükben soha annyi és oly hathatós rázást nem szenvedtek sehol sem, mint éppen a kocsi eredeti hazájában, ha t. i. hitelt adhatunk Herberstein bárónak és a vele egy híron pendülő etymologusainknak, hogy a magyar hazában Kocscon fundálták ki a seismologia e híres remekét.

Egy pontot nem szabad elmulasztanom fölemlíteni, ez t. i. a

fiatal leányok állása Magyarországon. Szerzőnők szerint e tekintetben a magyar szokás középútat követ a két véglet, Franciaország és Anglia között. Ennek megértésére meg kell magyaráznom, hogy Franciaországban a fiatal leányokat folyvást a legnagyobb gonddal őrzik férjhezmenetelük napjáig, míg ellenben Angliában és még inkább az észak-amerikai Egyesült-Államokban a leányok teljes szabadságot élveznek és maguk őrzik pártájukat, úgy, hogy a chaperon kihaló félben levő intézmény. Franciaországban ellenben a leány számára férjet, a fiatal golyhó számára feleséget a szülők választanak és a turbékolás csak a mama jelenlétében van megengedve. Angliában ellenben a fiatal párok maguk egyezkednek a mátkaválasztás dolgában és csakis az egyezés ratificációjával bolygatják szülőiket. A mint a fiatal pár el van jegyezve, de sőt már előbb is, teljesen magukra hagyják őket s e tekintetben éppen maguk a matrónák a neveltségességig figyelmeztettek. A fiatalok folyvást egyedül vannak, hosszú kirándulásokat tesznek, együtt utaznak és ha egy vasúti coupéban két fiataalt lát az ember ülni, nagyon közel egymáshoz és egyedül, abba a coupéba csakis a legnagyobb kényszerűség közepette száll be az ember.

Még sok mindenfélét ír le szerzőnők, a mi szemébe ötlött, de térszűke miatt csak néhány dolgot és azt is csak röviden kell érintenünk. Ilyen pl. azon nálunk még divatos szokás, hogy a babákat mumiák módjára mereven bepólyázzák. Szerzőnők eleinte a magyar babákat viasz-babúknak nézte. Persze nálunk minden ilyen dologban a német divat az irányadó. Angliában ellenben e barbár szokás teljesen ismeretlen és a babák teljes szabadsággal használhatják kis tagjaikat anélkül, hogy egyetlen adatunk volna reá, hogy a bepólyázás elhanyagolása miatt a gyermek nyomoréknak nőtt volna föl. Jól tudom, hogy a rachitisnak magyar neve „angol kór“, de valószínűleg csak azért, mert angol orvosok írtak legelőször 1620 körül e gyermekbetegségről. Némely városban, mint pl. Glasgow szegényebb kerületeiben, föltűnő sok az „angol kóros“ gyermek, de az ottani orvosok ezt az ivóvíz tisztaságának, helyesebben mondva, annak mézszerűségének tulajdonítják és a szülők hanyagságának, kik elhanyagolják gyermekeiknek mésztartalmú vizet orvosság gyanánt beadni.

Kolozsvárt az író saját lakóhelyével, Oxforddal hasonlítja össze, persze az angol egyetemi város előnyére; de mint helyesen megjegyzi, Oxfordban hosszú századokon át állt egyetem és, tegyük hozzá, nem pusztította török-tatár, moldován és oláh s az ezeknél is kegyetlenebb német-vallon zsoldos. Kolozsvár a fiatal, gyöngye csemete, Oxford a terebélyes vén fa.

A számos rajzon kívül két magyar dal, a „Cerebogár“ és „Nézz rózsám a szemembe“ is van közölve a könyvben, hangjegyekben, zongora kísérettel.

Kr. L.